

СЛОВ'ЯНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

УДК 821.162.1

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2024.1.5>

У. Ю. ЄВЧУК

*доктор філософії, асистентка кафедри польської філології,
Львівський національний університет ім. Івана Франка, м. Львів, Україна
Електронна пошта: ulyanajevchuk@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-0488-4184>*

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ У СУЧАСНОМУ ПОЛЬСЬКОМУ РОМАНІ: ГЕНДЕРНА ПЕРСПЕКТИВА (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ ЗИТИ РУДЗЬКОЇ «КРАСУНЕЧКА ДОКТРА ЙОЗЕФА»)

Для повного осмислення досвіду Другої світової війни до польського суспільного дискурсу про війну впроваджується нова – жіноча – перспектива. Історичні події у творах авторства жінок передаються через призму індивідуальної пам'яті, родинні оповіді та досвід окремих персонажів у надзвичайних історичних обставинах. Чільне місце у романах відводиться проблемі подолання за давніх комплексів через проговорювання і переосмислення травматичного досвіду, а також конструювання складної ідентичності жінок-жертв і свідків злочинів. Літературна критика виділяє особливості жіночого письма: гендерно-маркована мова, посилена увага до тілесності, сильна емоційність в описі інтимних відчуттів.

У статті проаналізовано гендерні аспекти репрезентації історичної пам'яті жертв Другої світової війни у романі «Красунечка доктора Йозефа» письменниці Зити Рудзької, яка одна з перших у польській літературі тематизує жіночий травматичний досвід. В образі головної героїні твору – пані Чехни, яка під час німецької окупації юною дівчинкою потрапила в концентраційний табір Аушвіц, де стала об'єктом псевдонаукових експериментів нацистського лікаря-садиста Йозефа Менгеле, авторка тонко передає психологію жінок-жертв насильства, досліджує прояви посттравматичного синдрому у їхньому житті та спілкуванні з оточуючими. Письменниця переконливо показує, що пережита травма залишає невитравний відбиток на психіці жертв насильства, зумовлюючи їхні свідомі і підсвідомі реакції на певні тригери і на їхню поведінку та спосіб життя.

Травматичну пам'ять пані Чехни письменниця передає через тілесність, інтимні відчуття, що є однією з характерних рис жіночого письма. У романі тілесність виступає кодом пам'яті, через який передано наступним поколінням людиноненависницьку суть нацистського режиму, що принижує людську гідність.

Ключові слова: гендерна перспектива, сучасний польський роман, травма, історична пам'ять, ідентичність.

Постановка проблеми. Серед нових підходів до вербалізації і осмислення травми, пам'яті, постпам'яті важливе місце займає гендерний вимір. Однак, досвід війни тільки зараз починає у належній мірі осмислюватись також і з гендерної перспективи.

Особливістю жіночих воєнних травм є те, що жінки у час війни та окупації пережили не тільки страх, страждання, жорстоке поводження, а часто і домагання, сексуальне приниження, насильство, зґвалтування. Були непоодинокі випадки, коли жінка закохувалась у ворога або заради виживання у нелюдських умовах війни віддавалась ворогові і зазнавала цькування через несприйняття такої поведінки співвітчизниками. Ці травми війни замовчувались, про них не прийнято було говорити. Жінки країн

Центральної і Східної Європи, які опинились у зоні впливу Радянського Союзу, змушені були мовчати через страх бути покараними за розвічування культу армії переможців. Події війни мали бути описані тільки в парадигмі *нікчемні вороги – благородні визволителі*. Замовчування жінками своїх травм пояснюється також і значною тогочасною патріархальністю суспільств: жінка боялась осуду через відступ від стереотипів *“правильної”* жіночої поведінки.

Переосмислення гендерних аспектів війни є необхідним для подолання за давніх комплексів, травм і того впливу, який вони мають на життя свідків та учасників історичних подій, а також через постпам'ять на наступні покоління. Письменниця Оксана Луцишина слушно стверджує: «<...> що більше зон непроговореності

містить у собі культура, то складніше буде давати собі раду із гендерно забарвленими травмами воєнного часу» [Луцишина : 7].

Аналіз попередніх досліджень. Ще у 1975 р. французька феміністка, письменниця і критичка Елен Сікус у своїй роботі «Сміх Медузи та інші іронії» закликала жінок розвивати “жіночий спосіб” письма як інструмент самовираження і захисту [Sixous]. Теоретики літератури до факторів, які «визначають гендерну ментальність і корелюють з основними модусами її художньої репрезентації в літературі, відносять: тілесність як фізіологічну даність; соціальні норми “чоловічої” і “жіночої” поведінки, що існують у конкретному суспільстві; взірцеві культурні установки, представлені в міфології, художній творчості, масовій культурі, які продукують ідеальні образи фемінності й маскулінності» [Башкирова : 3]. Гендерні відмінності виявляються в більшій емоційності, психологізмі, певних образних домінантах жіночого письма. Польська літературознавиця Александра Убертовська одним з визначників жіночого письма вважає автобіографізм [Ubertowska].

Гендерна спрямованість історичного дискурсу найчастіше реалізується у жіночій літературі. Одним із перших літературних творів, які репрезентують тему війни з перспективи гендеру, є твір німецької журналістки Марти Гіллерс «Жінка в Берліні» («Eine Frau in Berlin»), що вперше був опублікований як твір анонімного автора в англомовному перекладі у 1955 р. У своєму щоденнику, який авторка вела в останні дні війни, вона наважилась назвати речі своїми іменами і надати правдиві особисті свідчення про насильства, вчинені солдатами і офіцерами радянської армії над жінками-німкенями у Берліні.

Сучасні жінки-письменниці, як пише польська літературознавиця Ягода Будзік, «залучають жіночу перспективу у воєнну нарацію на багатьох рівнях: не лише через дослідження індивідуальних *herstory*, але й описуючи явища набагато загальнішого характеру, що відображають колективний досвід жінок» [Будзік : 186]. Таку ж думку висловлює і українська дослідниця Мирослава Крупка: «Сучасна жіноча література тяжіє до осмислення проблем, які виходять поза межі особистого досвіду авторок. Письменниці прагнуть подати своє бачення

глобальних цивілізаційних процесів, у тому числі і в історичному зрізі» [Крупка : 54].

Метою даної роботи є аналіз гендерних аспектів висвітлення історичної пам’яті у сучасних романах польських письменниць.

Виклад основного матеріалу. У польській літературі жіночий наратив про війну зазнав суттєвих змін після 1989 р. На протигагу творам післявоєнного періоду, сучасні художні твори авторства жінок або про жінок пишуться не за стереотипним каноном, а опираються на індивідуальний досвід переживання історичних подій, віддзеркалюють жіночий погляд на складні реалії війни та окупації. Польська жіноча проза останніх десятиліть відтворює та аналізує посттравматичну свідомість учасників і свідків цих страшних історичних подій. Однак, на думку Марен Рьогер і Рут Лейзеровіц, у країнах Центральної і Східної Європи, до яких належить і Польща, розвиток досліджень війни з перспективи гендеру є досить повільний, що пов’язано з першочерговою потребою описати воєнні історії, замовчувані чи фальшовані в часи тоталітарних режимів, а також запитом на патріотичні оповіді, що містять образ об’єднаного народу [Röger, Leiserowitz].

Найбільше творів польських авторок, що досліджують історичну пам’ять, пов’язано з Голокостом, що є закономірним, адже на території Польщі було здійснено найбільш масові акти геноциду єврейського населення. Серед творів-сповідей представниць другого і третього покоління після Голокосту, які передають досвід єврейської травми, згадаємо романи «Родина історія страху» Агати Тушинської, «Італійські шпильки», «Шум» Магдалени Тулли, «Голді», «Фраскати» Еви Курилюк. «Твір про Матір і Вітчизну» Божени Кефф, «Дівчина в червоному светрі», «Тільки я сама» Роми Лігоцької, «Фальшувальники перцю. Родина історія» Моніки Шнайдерман. У цих та інших творах відображено особисті переживання і психологічні травми жінок єврейської національності в час війни, досліджується механізм виникнення ненависті до них як до *інших*, опрацьовується тема постпам’яті і її впливу на ідентичність наступних поколінь.

Літературознавиця Наталія Журавська зауважує, що «<...> жінки все частіше описують свої переживання, пов’язані з травмою єврей-

ського походження, і їхні розповіді суттєво відрізняються від тих, що створені авторами-чоловіками <...> Автобіографічні зізнання жінок зосереджені на емоціях і тілесному почутті спадковості, позбавлені пафосу та піднесеності історії <...> Письменниці описують свої переживання відверто, інтимно, часто у формі гібридного жанру автобіографічної саги» [Żórawska : 62].

Особливості жіночої травматичної пам'яті передано у романі Зити Рудзької «Красуня доктора Йозефа». Літературознавиця Магдалена Бочковська зазначає, що з точки зору тематики Зиту Рудзьку найбільше цікавлять питання, пов'язані з тілесністю, гендерною ідентичністю, старістю і (пост)голокостовим досвідом [Boczowska : 383].

Місце дії у книзі – пансіонат для людей похилого віку. Серед них є група осіб, які пережили війну і Голокост. Старі люди згадують своє дитинство, молодість. Характерним є те, що люди в старості концентрують свою пам'ять на найбільш значущих для них подіях їхнього життя, весь час повторюючи одні і ті ж історії, в міру пригадування додаючи до них нові деталі. Через спогади у формі майстерно побудованих діалогів, де кожен персонаж говорить ніби сам із собою, авторка влучно передає травматичний досвід, який довелося пережити цим людям.

Головна героїня роману – пані Чехна – дванадцятилітньою дівчинкою була ув'язнена у концтаборі Аушвіц, де потрапила в поле зору лікаря-садиста Йозефа Менгеле, який робив жорстокі псевдомедичні експерименти над нещасними жертвами. Письменниця акцентує увагу на ролі тілесності у ставленні німецького офіцера до малої Чехни, яку Йозеф Менгеле вибрав собі для проведення експериментів: «Wypatrzył ją sobie od razu. Ościstą. Żyłastą. Kapilarną. O twarzy ocienionej gęstymi kędziorami. Z oszronionym podbrzuszem. Krzywymi łydkami. Z udami, pomiędzy które wciskał się purchel zimowego powietrza» [Rudzka : 7]; «Patrzył tylko na nią. ... Znowu oglądał tylko ją. ... Jego podziw był niemy. Macał wzrokiem. Naruszał w myślach. Ślizgał wzrokiem po jej piersiach» [Rudzka : 8].

Дівчинка помічала захоплення фашиста її молодістю та природною красою. Вона інстинктивно відчула і зрозуміла, що це її шанс вижити.

Тому, тамуючи біль, виконує всі забаганки нелюда, терпить приниження. У творі детально описано жорстокі знущання над тілом дівчинки, яку спеціально заражали різними хворобами. У результаті Чехна втратила руку. Інстинкт самозбереження змушує дитину не показувати болю та розпачу Чехна не зреагувала навіть у випадку, коли фашист розстріляв двох дівчат, між якими вона у той момент сиділа.

Зита Рудзька, однак, показує, що така поведінка Чехни зумовлена не тільки захисною реакцією організму на загрозу життю. Авторка правдиво висвітлює фізіологічні відчуття і психологію юної дівчинки: у Чехни прокидаються жіночі інстинкти, усвідомлення своєї жіночої привабливості, гордість за те, що її вирізнили серед інших. Серед усього пережитого у концтаборі героїня роману тримає в пам'яті і згадує саме ті моменти, які пов'язані з її молодістю, красою, винятковістю, а про муки, які довелося витерпіти, згадує ніби мимохідь: «Miałam gruźlicę, szkorbut <...> Świerzb, odmrożone palce. A mimo to wyglądałam zdrowo. Coś we mnie takiego było, że właśnie tam rozkwitłam. Jak kwiatuśzek na pustyni. Piękny kwiatuśzek» [Rudzka : 86].

Чехна у концтаборі переживає перший досвід взаємин з чоловіком, що захоплюється її тілом, оглядає його еротичними поглядами. Дівчинці-підлітці, яка перебувала у перехідному віці і починала досліджувати своє тіло, лестила увага лікаря, хай навіть виявлена у такий збочений спосіб. Їй подобалось привертати його увагу, виявляти наївне кокетство, вести з ним своєрідну гру: «Lubiła przed nim stawać. Podnosić ramiona. Obracać się w koło. Jeszcze raz i jeszcze raz. Czarowała go. Wpatrywał się w jej ciało. ... Oglądał ją dokładnie. Czuła się widzialna. Nikt inny na nią nie patrzył» [Rudzka : 113].

У спогадах героїні присутній позитивний образ Менгеле, що дає підставу вважати, що в тих обставинах, де перебувала дівчинка, в неї розвинувся стокгольмський синдром – Чехні подобався її мучитель. Захоплена доктором Йозефом, Чехна не помічає його цинізму, жорстокості, бруталності. Захисна реакція психіки не дозволяє думати про те, що вона є насправді тільки людським матеріалом для його псевдонаукових дослідів. Навпаки, їй здається, що есесівець піклується про неї.

Про доктора Менгеле пані Чехна згадує часто, з різних приводів, незмінно підкреслюючи, що була його улюбленицею. Своє перебування в Аушвіці згадує «через призму буття красунечкою доктора Йозефа» [Garncaz]. Водночас про жахливі знущання, які здійснювали фашисти над нещасними жертвами, пані Чехна згадує ніби мимохіть. Письменниця влучно показує цей контраст в епізоді, коли дівчинка оглядає Менгеле, який замріяно слухає музику, а в той час з її руки, пошкодженої внаслідок його експериментів, звисає шмат шкіри, тече кров і фотограф знімає це «для науки».

Травма від пережитого і розуміння того, що врятувалась у пеклі концтабору вона завдяки фізичній досконалості, переросла у маніакальну звичку надмірно слідкувати за собою, постійно піклуватись про свій вигляд. На протязі всього роману пані Чехна повторює головну у її житті тезу про необхідність гарно виглядати, маскує ознаки старіння, перепитує, чи часом не подалась: «Doróki ładnie wyglądam, znaczy, że jeszcze żyję. Już jako dziecko to wiedziałam» [Rudzka : 82]. Очевидно, це затаєний, непропрацьований страх бути звичайною, такою, як усі. Пані Чехна на підсвідомому рівні відчуває це як екзистенційну загрозу і намагається переконувати всіх оточуючих у своїй винятковій привабливості.

Бажання стерти реальні спогади про жалюгідне виживання у концтаборі, підкреслити своє особливе привілейоване становище, яке насправді було таким же, як і у інших ув'язнених, привело пані Чехну до фантазії, ніби її було визнано Міс Аушвіц, про що з великою пихою розповідає мешканцям санаторію. Вона і сама у це вірить.

Пережитий травматичний досвід зумовлює подальшу поведінку жертви. Хоч як намагається пані Чехна вдавати, що у таборі їй було не так зле, як іншим в'язням, все ж не може цілком подолати наслідки перебування там. Після війни жінка довгий час боялась їсти, ховала хліб у кошику для брудної білизни, в лічильнику електроенергії, впишала шматки хліба поміж книги у бібліотеці, де працювала, при цьому все заперечувала.

Про страхіття, свідком яких була, і про знущання, яких сама зазнала у концтаборі, пані Чехна, як і інші жертви фашизму, воліє не гово-

рити. Характерним є епізод, коли пані Чехна категорично відмовляється від запропонованих їй фотографій з концтабору, незважаючи на те, що вони могли бути доказом для одержання відшкодування. Проте пам'ять повністю не піддається «налаштуванню». Певні речі і події, викликаючи асоціації з табором, стають тригерами, що активізують гнітючі спогади, які неможливо забути: «Muszę szczerze wyznać, nie lubię szczekania psów. Od razu czuję ból. Wszystko mi się przypomina. Wartownicy. Ujadanie owczarków. Jakby mnie rozbięrało. Zdzierało piękne sukienki. Skowyt mi pod gardło podchodzi» [Rudzka : 27]; «Nie mogłam już dłużej mieszkać koło zabiegowego. Cały czas czułam chłor. Chłor, rozumiesz? Ten sam, którym spryskiwano wagony. Nigdy tego nie zrozumiesz. Nie byłaś w transporcie» [Rudzka : 100].

Коли пані Чехна дістала дозвіл виступати перед школярами, то доносила їм правду про концтабір в агресивній манері: розвішувала свій брудний, поплямлений смугастий табірний одяг, показувала закривавлені бинти, знімала протез, змушувала дітей їсти гнилі яблука, запліснявілий хліб. Свій досвід хотіла передати соматично.

Жіночу особливість стилю Зити Рудзької зауважує літературознавиця Беата Копер, підкреслюючи домінування емоційної і тілесної складових у пам'яті її героїні: «Для Чехни пам'ять про Голокост можна передати тільки за допомогою тіла, пізнання страху, відрази» [Koper : 324].

Напад неконтрольованої агресії стався у пані Чехни під впливом сильних емоцій, які викликали у неї раптові спогади, коли вона випадково побачила чоловіка, в якому упізнала лікаря з Аушвіцу: «Zaczęła krzyczeć. Zerwała mi okulary ... Mąż z milicjantem próbowali ją trzymać z daleka, wyrywała się, opluła się, zgubiła but. Protezę» [Rudzka : 261].

Письменниця демонструє вибірковість індивідуальної пам'яті: героїня роману не пам'ятає багато чого зі свого дитинства, однак, виразно запам'ятала німецького солдата, який дозволив їй із сестрою утекти по дорозі до потяга, що мав відвезти євреїв до концтабору. Пам'ять, отже, залежить від глибини переживання.

Зита Рудзька піднімає у романі морально-етичні питання: якщо є справжня загроза

життю, чи потрібно в цей момент думати про інших, проявляти милосердя? Пані Чехна дає негативну відповідь на це питання: «Ten Niemiec kazał nam uciekać. I biegliśmy. Szybko, jak małe zwierzątka. Szybko. Szybciej. Dlatego nam się udało. Gdybyśmy pożałowali tych, co zostali. Gdybyś pomyślała o mamie. Twoje nogi nie piosłyby cię tak szybko» [Rudzka : 125].

Не уникає авторка роману і теми польського побутового антисемітизму і браку емпатії до жертв Голокосту. Пані Чехні не раз доводилось чути, що вона *Żydówka jedna, bogata Żydówka*. Співробітниця у бібліотеці не розмовляла з нею, дехто їй заздри, не беручи навіть до уваги факт її перебування у концтаборі і каліцтво. Примітивний антисемітизм часто ґрунтується на релігійній ненависті до євреїв.

Нарація у романі «Красуня доктора Йозефа» не містить патріотичних мотивів, аналізу історичних подій та відображення їх у колективній пам'яті поляків. На думку літературної оглядачки Уршулі Гарнкаж, книга Зити Рудзької є «... про те, як люди справляються з травмою. Як ми переробляємо жахливий досвід, надаючи йому форму, яка полегшує примирення з минулим. Про те, як ми ідеалізуємо спогади, щоб вижити» [Garnkarz].

Професор Яцек Копцінський підкреслює, що авторка роману має свій виразний стиль, досліджує індивідуальну та колективну уяву своїх героїв, «повну темних і небезпечних місць», і робить це «сучасним, несподіваним, креативним способом» [Zyta Rudzka. Instytut Książki]. До детермінант цієї прози належать: метафори, фрагментарність тексту, багата ономастика. Професор Малгожата Сугера зауважує, що Зита Рудзька є особлива у своїй творчості, оскільки вона «вводить у свої твори виразно жіночу (хоча й не феміністичну) перспективу. Відкриває те, що є в людському існуванні є найболючішим, озброївши при цьому своїх героїв почуттям іронії та гумору» [Zyta Rudzka. Instytut Książki].

Висновки. В аналізованому романі пам'ять головної героїні про досвід перебування в Аушвіці пов'язана з тілесністю: вона пам'ятає насамперед своє тіло. У такий спосіб Зита Рудзька передає специфіку жіночого відчуття насильства тоталітарного режиму. Через застосування гендерного підходу Зита Рудзька вдало розкрила внутрішні відчуття жертви насильства в час війни і наслідки перенесеної травми у повоєнний час. Тілесність у романі стає кодом пам'яті, через який транслюється травматичний досвід наступним поколінням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Башкирова О. Гендерні художні моделі сучасної української романістики : дис. ... д-ра філол. наук. Київ, 2019. 464 с.
2. Крупка М. Гендерний вимір тоталітарного насильства у сучасній жіночій прозі. *Гендерна проблематика та антропологічні горизонти*. Острог, 2012. С. 54–66.
3. Луцишина О. Жінка в Берліні. Жінка в підвалі. Жінка у своєму домі. *Жінка в Берліні*. Київ, 2019. С. 5–13.
4. Boczkowska M. Eskapada z muzeum prozy. O twórczości Zyty Rudzkiej. *Skład osobowy. Szkice o prozaikach współczesnych* / red.: A. Nęcka, D. Nowacki, J. Pastarska. Katowice, 2014. T. 1. S. 383–394.
5. Budzik J. Między wojenną historią a kobiecą perspektywą. *Polonistyka. Innowacje*. 2016. Nr 3. S. 185–191.
6. Cixous H. Le Rire de la Méduse et autres ironies. 2006. 197 p.
7. Garnkarz U. Ślicznotka Doktora Josefa – recenzja książki Zyty Rudzkiej – Co Przeczytać. *Co Przeczytać*. URL: <http://surl.li/qznin>
8. Koper B. Starość Zagłady – na przykładzie Ślicznotki doktora Josefa Zyty Rudzkiej. *Ślady II wojny światowej i Zagłady w najnowszej literaturze polskiej* / red.: B. Sienkiewicz, S. Karolak. Poznań, 2016. S. 317–334.
9. Ubertowska A. Archeologie pamięci. Współczesne kobiece narracje o wojnie. *Wojna i postpamięć* / red.: Z. Majchrowski, W. Owczarski. Gdańsk, 2011. S. 187–198.
10. Zielińska M. Wojna, trauma i kultura. *Teksty Drugie*. 2018. Nr 4. S. 7–11.
11. Zyta Rudzka. Instytut Książki. URL: <http://surl.li/qznit>
12. Żórawska N. „Czy mogę o sobie powiedzieć: jestem Żydówką?”. O „Rodzinnej historii lęku” Agaty Tuszyńskiej. *Czytanie Literatury. Łódzkie Studia Literaturoznawcze*. 2015. T. 4. S. 61–75.
13. Woman and Men at War: A Gender Perspective on World War II and its Aftermath in Central Eastern Europe / ed. by M. Röger, R. Leiserowitz. Osnabrück, 2012. 342 p.

ДЖЕРЕЛА

1. Rudzka Z. Ślicznotka doktora Josefa. Warszawa, 2006. 284 s.

REFERENCES

1. Bashkyrova, O. (2019) *Henderni khudozhni modeli suchasnoi ukrainskoi romanistyky* : dys. ... d-ra filol. nauk. [Gender artistic models of modern Ukrainian fiction] Kyiv. 464 s. (in Ukrainian).
2. Krupka, M. (2012). *Hendernyi vymir totalitarnoho nasylstva u suchasni zhinochii prozi*. [Gender dimension of totalitarian violence in contemporary women's prose]. *Henderna problematyka ta antropohichni horyzonty*. Ostroh. S. 54–66 (in Ukrainian).
3. Lutsyshyna, O. (2019). *Zhinka v Berlini. Zhinka v pidvali. Zhinka u svoiemu domi. Zhinka v Berlini*. Kyiv. S. 5–13 (in Ukrainian).
4. Boczkowska, M. (2014). *Eskapada z muzeum prozy. O twórczości Zyty Rudzkiej* [Escape from the museum of prose. About the work of Zyta Rudzka]. *Skład osobowy. Szkice o prozaikach współczesnych* / red.: A. Nęcka, D. Nowacki, J. Pasterska. Katowice. T. 1. S. 383–394 (In Polish).
5. Budzik, J. (2016). *Między wojenną historią a kobietą perspektywą* [Between wartime history and a female perspective]. *Polonistyka. Innowacje*. Nr 3. S. 185–191 (In Polish).
6. Cixous, N. (2006). *Le Rire de la Méduse et autres ironies* [The Laugh of the Medusa and other ironies] (In French).
7. Garnarcz, U. (n.d.). *Ślicznotka Doktora Josefa – recenzja książki Zyty Rudzkiej* [The Beauty of Doctor Josef – review of Zyta Rudzka's book]. *Co Przeczytać*. Retrieved from <http://surl.li/qznin> (In Polish).
8. Koper, B. (2016). *Starość Zagłady – na przykładzie Ślicznutki doktora Josefa Zyty Rudzkiej* [Old age of the Holocaust – on the example of Doctor Josef's Beauty by Zyta Rudzka]. *Ślady II wojny światowej i Zagłady w najnowszej literaturze polskiej* / red.: B. Sienkiewicz, S. Karolak. Poznań. S. 317–334 (In Polish).
9. Ubertowska, A. (2011). *Archeologie pamięci. Współczesne kobiece narracje o wojnie* [Archaeology of memory. Contemporary female narratives about the war]. *Wojna i postpamięć* / red.: Z. Majchrowski, W. Owczarski. Gdańsk. S. 187–198 (In Polish).
10. Zielińska, M. (2018). *Wojna, trauma i kultura* [War, trauma, and culture]. *Teksty Drugie*. Nr 4. S. 7–11. (In Polish).
11. Zyta Rudzka. (n.d.). *Instytut Książki*. Retrieved from <http://surl.li/qznit> (In Polish).
12. Żórawska, N. (2015). „Czy mogę o sobie powiedzieć: jestem Żydówką?”. O „Rodzinnej historii lęku” Agaty Tuszyńskiej [Can I say about myself: I am a Jew? About Agata Tuszyńska's “Family history of fear”]. *Czytanie Literatury. Łódzkie Studia Literaturoznawcze*. T. 4. S. 61–75 (In Polish).
13. Röger, M., & Leiserowitz, R. (Eds.). (2012). *Woman and Men at War: A Gender Perspective on World War II and its Aftermath in Central Eastern Europe*. Osnabrück.

SOURCES

1. Rudzka, Z. (2006). *Ślicznotka doktora Josefa*. Warszawa.

U. YU. YEVCHUK

*PhD, Assistant at the Department of Polish Philology,
Lviv National University named after Ivan Franko, Lviv, Ukraine
E-mail: uyanajevchuk@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-0488-4184>*

REPRESENTATION OF HISTORICAL MEMORY IN THE MODERN POLISH NOVEL: A GENDER PERSPECTIVE (ON THE EXAMPLE OF “DOCTOR JOSEF’S BEAUTY” BY ZYTA RUDZKA)

In order to fully comprehend the experience of the Second World War, a new – female – perspective is introduced into the Polish public discourse about the war. Historical events in works by women are conveyed through the prism of individual memory, family stories, and the experience of individual characters in extraordinary historical circumstances. A prominent place in the novels is given to the problem of overcoming long-standing complexes through talking about and reinterpreting traumatic experiences, as well as constructing the hybrid identity of women victims and witnesses of crimes. Literary criticism highlights the features of women's writing: gender-marked language, increased attention to physicality, strong emotionality in the description of intimate feelings.

The article analyzes the gender aspects of the representation of the historical memory of the Second World War victims in the novel by Zyta Rudzka, who is one of the first writers in Polish literature to thematize women's traumatic experience.

In the image of the main character of the novel, Mrs. Chekhna, who during the German occupation was a young girl in the Auschwitz concentration camp, where she became the object of pseudo-scientific experiments by the sadistic Nazi doctor Josef Mengele, the author subtly conveys the psychology of female victims of violence, investigates the manifestations of post-traumatic syndrome in their lives and communication with others. The writer convincingly shows that the trauma experienced leaves an indelible mark on the psyche of victims of violence, determining their conscious and subconscious reactions to certain triggers and their behavior and lifestyle.

The writer conveys Mrs. Chekhna's traumatic memory through corporeality, intimate feelings, which is one of the characteristic features of women's writing. In the novel, corporeality acts as a code of memory through which the misanthropic essence of the Nazi regime, which degrades human dignity, is transmitted to subsequent generations.

Key words: gender perspective, modern Polish novel, trauma, historical memory, identity.